

ПРОГНОЗУВАННЯ ПОПИТУ НА ТОВАРИ Й ПОСЛУГИ

Хилько І.І., старший викладач

Миколаївський національний аграрний університет

Попит на товари й послуги значно впливає на визначення стратегії і тактики організації виробництва і збут товарів і послуг. Врахування попиту, обґрунтоване прогнозування його на короткострокову та довгострокову перспективи є однією з найважливіших задач служб маркетингу різних організацій і фірм. Склад та рівень попиту на той чи інший товар залежить від багатьох факторів як економічних, так і природних. До економічних факторів відносять рівень виробництва товарів та послуг (I), рівень грошових доходів окремих груп населення (D), рівень та співвідношення цін (P). До природних факторів відносяться демографічний склад населення, особливо розмір та склад сім'ї (S), а також звички, традиції, рівень культури, природнокліматичні умови.

Економічні фактори є дуже мобільними, особливо розподіл населення за рівнем грошових доходів. Природні ж фактори змінюються порівняно повільно і в межах невеликого періоду (до 3...5 років) незначно впливають на попит. Винятком є тільки демографічний склад населення. Тому в поточному і перспективних прогнозах попиту всі природні фактори, крім демографічного, доцільно враховувати спільно. З цією метою вводять фактор часу t . Тоді у загальному вигляді попит є функцією вказаних факторів $Y=f(\Pi, D, P, S, t)$.

Оскільки найбільший вплив на попит має фактор доходу, більшість обчислень попиту та споживання виконують у вигляді функції від грошового доходу на душу населення $y = \varphi(D)$.

Найбільш простий підхід до прогнозування попиту на невеликий період часу полягає у використанні так званих структурних моделей попиту [1]. При побудові моделі виходять з того, що для кожної економічної групи населення відповідно до статистичних бюджетних даних може бути обчислена властива їй структура споживання. При цьому передбачається, що на прогнозному інтервалі часу помітних змін зазнає тільки доход, а ціни, склад сім'ї та решта факторів приймаються сталими. Зміна доходу, наприклад, його зростання, можна розглядати як переміщення визначеної кількості сімей з нижчих доходних груп до вищих. Іншими словами, змінюються частини в різних інтервалах доходу, вони зменшуються в нижчих і зростають у верхніх інтервалах. Сім'ї, які попадають до нового інтервалу, будуть мати ту ж структуру споживання та попиту, яка складалася у сімей з таким же доходом до цього часу.

Таким чином, структурні моделі дають можливість розглядати попит у вигляді функції тільки розподілу споживачів за рівнями доходів. Наявність відповідних структур попиту, розрахованих за даними статистичних бюджетів, і частини розподілу споживачів за рівнем доходу дає можливість розрахувати загальну структуру попиту. Якщо позначити структуру попиту в групі сімей з середнім доходом D_i через $r(D_i)$, а частоти сімей з доходом D_i через $w(D_i)$, то загальна структура попиту R може бути знайдена за формулою

$R = \sum_{i=1}^n r(D_i)w(D_i)$, де n – кількість інтервалів доходу сімей.

Структурні моделі попиту являють собою один із основних видів економіко-математичних моделей планування та прогнозування попиту і споживання. Широко, наприклад, поширені так звані компаративні структурні моделі, в яких порівнюються структури попиту даного досліджуваного об'єкта і деякого аналогового об'єкта. Як правило, за аналог приймається регіон або група населення з оптимальними характеристиками споживання.

Поруч зі структурними моделями в прогнозуванні попиту використовують конструктивні моделі попиту. Їх підставою є рівняння бюджету населення, тобто такі рівняння, які показують очевидну рівність загальних грошових витрат і суми добутків кількості кожного спожитого товару на його ціну. Якщо Z – об'єм споживання, m – кількість різних видів благ, q_i – розмір споживання блага виду i , p_i – ціна цього блага, то конструктивна модель попиту буде мати вигляд $Z = \sum_{i=1}^m q_i p_i$.

Ці моделі також називають моделями бюджетів споживачів. Вони мають важливу роль у прогнозуванні та плануванні споживання. Однією з таких моделей є, наприклад, всім відомий прожитковий мінімум. До таких моделей також відносять раціональні бюджети (наприклад, бюджет достатку) та інші.

У практиці прогнозування попиту, крім названих моделей, використовують також аналітичні моделі попиту та споживання, які будуються у вигляді рівнянь, що характеризують залежність споживання товарів та послуг від тих чи інших факторів. У таких моделях функціональна залежність набуває конкретного вигляду [2, 3]. Аналітичні моделі можуть бути однофакторними і багатфакторними. Найбільш часто використовують лінійні кореляційно-регресійні статистичні моделі. Наприклад, залежність витрат на харчування у від величини душевого грошового доходу x_1 можна подати функцією вигляду $Y = a_0 + a_1 x_1$, а при врахуванні впливу розміру сім'ї $Y = a_0 + a_1 x_1 + a_2 x_2$. Використовуючи статистичні дані, параметри рівнянь знаходяться методом найменших квадратів.

Таким чином, застосування методів економіко-математичного моделювання в підприємницькій діяльності та обґрунтоване прогнозування попиту на товари й послуги суттєво впливає на прийняття управлінських рішень та стратегію соціально-економічного розвитку підприємств.

Інформаційні джерела:

1. Кулявець В. О. Прогнозування соціально-економічних процесів: навчальний посібник. – К.: Кондор, 2009. - 194 с.
2. Хилько І. І. Вплив результатів прогнозування на прийняття управлінських рішень в аграрних підприємствах [Текст] / І. І. Хилько // Економічна кібернетика: стратегічні завдання та перспективи розвитку України : матеріали Всеукраїнської інтернет-конференції 10 травня 2018 р. – Миколаїв : МНАУ, 2018. – 108 с.
3. Хилько І.І. Економіко-математичне моделювання як стратегія інноваційного розвитку аграрних підприємств / І.І. Хилько. – Тези доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Соціально-економічна політика та адміністрування у сфері регіонального розвитку України» (03-05 квітня 2019 р.). – Миколаїв, 2019. – 213 с.